

Проект

Стратегія розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року

Львів – 2021

Зміст

Вступ	4
I. Стратегічний аналіз розвитку сфери освіти Львівщини	5
СФЕРА ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	5
Сфера освіти в економіці Львівщини	5
Освіта у Стратегії розвитку Львівської області до 2027 року.....	8
Демографічна ситуація	9
Загальні тенденції функціонування сфери освіти	12
Фінансування сфери освіти в регіоні.....	14
Сучасні підходи до управління освітою	17
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	19
Мережа дошкільної освіти	19
Інклюзія у ЗДО.....	24
Кадрове забезпечення ЗДО.....	25
Фінансування дошкільної освіти.....	26
Основні проблеми дошкільної освіти:.....	28
ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА	29
Освітня мережа.....	29
Профіль учня.....	33
Профіль вчителя.....	34
Фінансування та матеріально-технічна база ЗЗСО.....	36
Якість освіти випускників ЗЗСО.....	42
Впровадження стандартів НУШ.....	45
Інклюзивна освіта.....	47
Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти.....	49
ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА	51
Мережа позашкільної освіти Львівської області.....	51
Матеріально-технічна база закладів позашкільної освіти.....	54
Кадрове забезпечення закладів позашкільної освіти Львівської області.....	55
Інклюзія та загальна доступність позашкільної освіти.	56
Фінансування позашкільної освіти Львівської області.....	57
Проблеми функціонування позашкільної освіти.....	58
ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА	59
Мережа закладів ПТО.....	59
Кадрове та матеріально-технічне забезпечення ПТО	62
Проблеми професійної (професійно-технічної) освіти.....	64
ВИЩА ОСВІТА	66
Мережа закладів фахової передвищої та вищої освіти	66

Проблеми у сфері вищої освіти.....	69
II. SWOT-аналіз розвитку сфери освіти регіону.....	70
III. Стратегічні цілі, операційні цілі та завдання	72
Місія	72
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ОСВІТА – ОСЕРДЯ КУЛЬТУРИ	77
Операційна ціль 1.1. Трансформація змісту освіти та зростання якості результатів	77
Операційна ціль 1.2. Створення безпечного, ґрунтованого на довірі, демократичного, інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього середовища, сприятливого для формування відповідального громадянина України	79
Операційна ціль 1.3. Доступність освітніх послуг і всебічне охоплення освітою	80
Операційна ціль 1.4. Популяризація та впровадження освіти впродовж життя.....	81
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ОСВІТА - ПРЕСТИЖНЕ МІСЦЕ ПРАЦІ.....	82
Операційна ціль 2.1. Підвищення ефективності управління та фінансування освіти.....	83
Операційна ціль 2.2. Узгодження освітньої інфраструктури з потребами в освітніх послугах	84
Операційна ціль 2.3. Забезпечення професійного розвитку педагогічних кадрів	85
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ОСВІТА – РУШІЙ ЕКОНОМІКИ	86
Операційна ціль 3.1. Підготовка конкурентоспроможних працівників з високим рівнем мобільності та перспектив кар'єрного зростання впродовж життя.....	87
Операційна ціль 3.2. Формування обґрунтованого регіонального замовлення на робітничі кадри.....	88
Операційна ціль 3.3. Посилення взаємодії освіти, бізнесу, науки	88
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. ЛЬВІВЩИНА - ОСВІТНІЙ ХАБ	89
Операційна ціль 4.1. Цифровізація освітнього процесу.....	90
Операційна ціль 4.2. Зниження рівня освітньої еміграції	91
Операційна ціль 4.3. Популяризація Львівщини як освітнього центру	92
Операційна ціль 4.4. Стимулювання наукової діяльності учнів та молоді	92
VI. Механізми реалізації Стратегії.....	94

Вступ

В умовах вичерпання традиційних факторів економічного зростання першочергового значення набувають такі чинники, як інноваційність, креативність, спроможність до саморозвитку людського капіталу. Прогресивний розвиток соціально-економічної системи регіону безпосередньо залежить від її здатності генерувати нові та використовувати набуті знання, що вимагає перманентної уваги до сфери освіти в регіоні та обумовлює необхідність її постійного оновлення.

Львівщина традиційно займала позицію освітньо-наукового центру України, який не лише працював на соціально-економічний потенціал Львівської області, а й визначав освітні тренди інших регіонів, продукуючи кадрове забезпечення для їх розвитку. Розроблення Стратегії розвитку освіти Львівщини на період до 2027 року (далі – *Стратегія*) здійснювалось з огляду на необхідність нарощення потенціалу освітньої сфери, зростання її ролі як драйвера економічного зростання та підвищення якості людського капіталу регіону. Новими масштабними викликами для сфери освіти на сучасному етапі стали: потреба осучаснення змісту загальної та професійної освіти, його адаптація до прагнень людиною успіху та щастя; значне скорочення чисельності споживачів освітніх послуг, спричинене низхідним демографічним трендом; зміна підходів до формування системи та управління освітою, зумовлених процесами децентралізації; необхідність функціонування в умовах поширення пандемії COVID-19.

Нормативно-правовою основою для розроблення Стратегії слугували новоприйняті закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про фахову передвищу освіту», а також відповідні постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. При цьому Стратегія максимально враховує положення законопроектів та стратегічних документів щодо окремих сфер освіти, які прямо чи опосередковано впливатимуть на розвиток освіти Львівщини. Особлива увага при розробленні Стратегії була приділена реформі освітньої галузі на державному рівні, головна мета якої – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи до закладів вищої освіти. Основою освітньої реформи є затверджена концепція «Нової української школи» на 2017-2029 роки.

Стратегія також враховує нові підходи, зумовлені формуванням ефективної регіональної політики в Україні і зокрема положеннями Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року та Стратегії розвитку Львівщини на період до 2027 року. Враховано й триваючий процес децентралізації в Україні, у тому числі - розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування всіх рівнів та органами виконавчої влади та, відповідно зміни до Податкового і Бюджетного кодексів.

При підготовці стратегічного аналізу розвитку сфери освіти Львівщини були використані матеріали Департаменту освіти і науки Львівської ОДА, Державного комітету статистики України, Головного управління статистики у Львівській області, Інституту освітньої аналітики МОН України.

Процес розробки Стратегії здійснювався впродовж червня-вересня 2020 року Робочою групою, сформованою Департаментом освіти і науки Львівської ОДА, до складу якої ввійшли представники основних суб'єктів освітньої політики Львівщини та установ, організацій і органів виконавчої влади, дотичних до питань освіти. Головним розробником Стратегії стала Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» у співпраці з Департаментом освіти і науки Львівської ОДА, що дозволило забезпечити використання сучасних наукових підходів на етапах розроблення стратегічного аналізу та визначення стратегічних цілей і завдань. Проект Стратегії пройшов широке громадське обговорення в експертному середовищі, що дозволить забезпечити якість та дієвість Стратегії.

Стратегія розрахована на 7 років та відповідає циклу стратегування регіонального розвитку, що дозволить забезпечити досягнення цілей та завдань Стратегії розвитку Львівщини на період до 2027 року в розрізі відповідних цілей та завдань.

I. Стратегічний аналіз розвитку сфери освіти Львівщини

СФЕРА ОСВІТИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Сфера освіти в економіці Львівщини

Львівська область – конкурентоспроможний регіон із високим рівнем інвестиційної та туристичної привабливості, інноваційної активності, розвиненими креативними індустріями, соціальною, транспортною та інженерною інфраструктурою.

Економіка області демонструвала зростаючу динаміку впродовж останніх трьох років, однак загальна тенденція зниження економічної активності в країні під впливом пандемії COVID-19 відобразилась і на ВРП Львівщини у 2020 році. Так, ВВП України у першому кварталі 2020 року впав на 1,5%, а у другому кварталі очікується ще глибше його падіння – до 11% (за прогнозом Національного банку України).

Рис 1. Динаміка ВРП Львівської області та його частка у ВВП України, 2004-2019 рр. Розрахунки на основі даних Державної служби статистики України www.ukrstat.gov.ua

За даними Державної служби статистики, ВРП Львівщини становить 5% у структурі ВВП України. У його структурі валова додана вартість за основними галузями економіки Львівщини складає: сільське господарство – 9,6%, промисловість – 22,9%, послуги – 67,5%.

Основними видами економічної діяльності в регіоні, які фактично формують спеціалізацію області, є промисловість (22% ВДВ області), торгівля (16%) та сільське господарство (9%). Зазначимо, роль промисловості та сільського господарства в регіоні зростає впродовж останніх років. Водночас, частка освіти у ВРП Львівщини з 2012 року зменшилась з 8,4 до 6,9%.

Промисловий комплекс Львівщини представлений різноманітними галузями: від видобутку корисних копалин до машинобудування та харчової промисловості.

Серед напрямів промислової спеціалізації (2019 рік): харчова промисловість (31% промислової продукції), машинобудування (10%), деревообробна (8%), виробництво гумових та пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (7,8%).

Впродовж останніх років Львівська область поступово збільшує потенціал сільськогосподарського виробництва, про що свідчить позитивна динаміка індексу виробництва валової сільськогосподарської продукції. За темпами зростання виробництва валової сільськогосподарської продукції Львівщина посідає 3 місце, за обсягами виробництва – 14 місце серед регіонів України. В основі нарощення обсягів випуску є продукція із низькою доданою вартістю – виробництво зернових, олійних і технічних культур

та додаткового залучення в сільськогосподарське виробництво земель, які не використовувались.

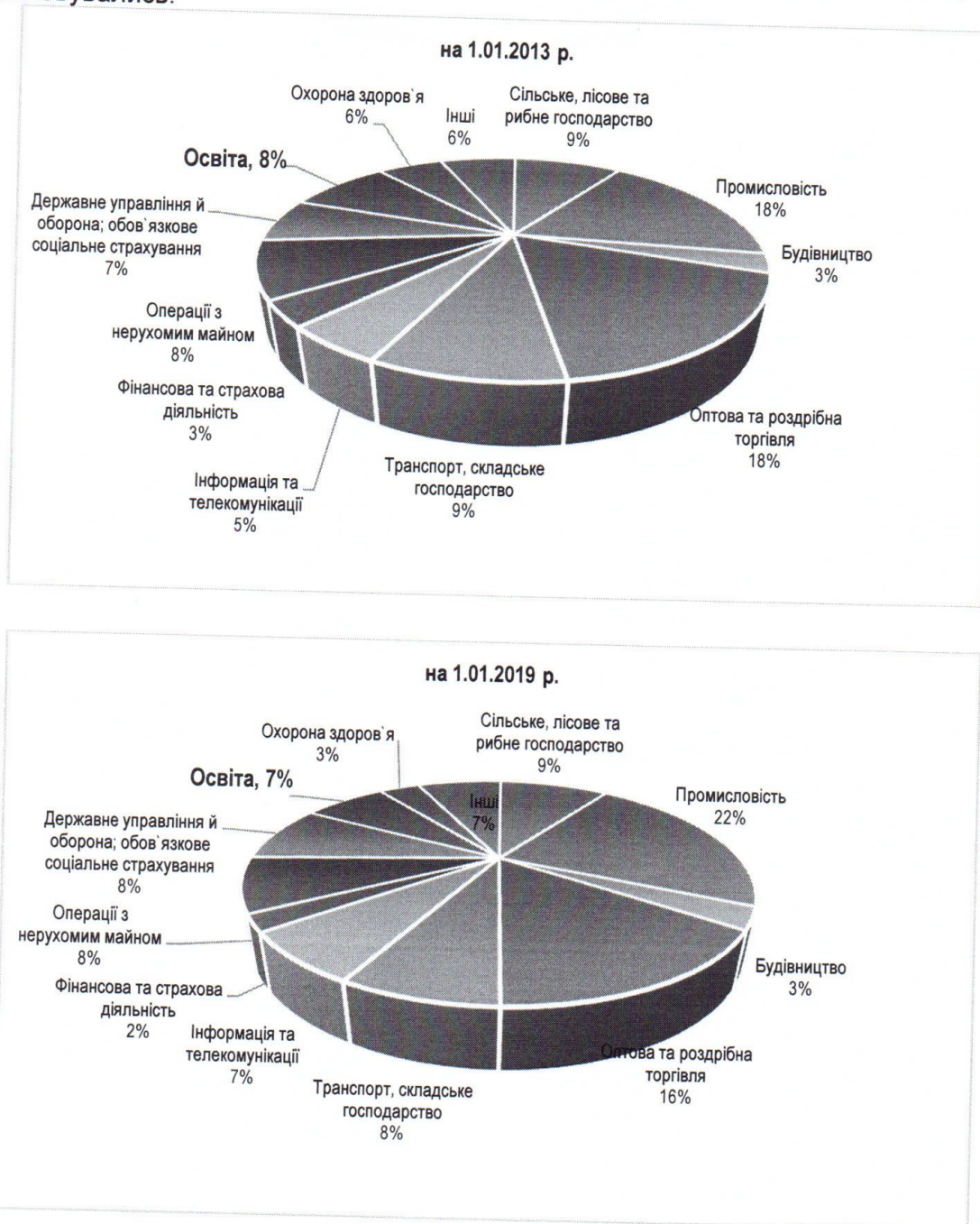

Рис 2. Структура валової доданої вартості Львівської області станом на 1.01.2013 та 1.01.2019 р.

За даними Головного управління статистики у Львівській області

У Львівській області формується кластерний підхід до організації виробництва та надання послуг. В регіоні функціонує низка кластерів, зокрема: Кластер деревообробки та меблевого виробництва, Львівський промисловий ХАБ, ІТ-кластер, туристичний кластер, Західноукраїнський кластер індустрії моди тощо. Заклади професійно-технічної та вищої освіти Львівщини активно співпрацюють з підприємницькими структурами в межах кластерів.

Чисельність зайнятого населення в регіоні з 2012 року скоротилась на 28,8 тис. осіб. При цьому спостерігаються значно вищі темпи скорочення чисельності зайнятих у сфері освіти Львівщини, аніж загалом. Так, за період з 2012 року чисельність зайнятих в освіті зменшилась на 6,5% при тому, що загальна кількість зайнятих в області зменшилась на 3,5%. Станом на 01.01.2020 року у сфері освіти Львівщини працювало 98,3

тис. осіб, що становить 9,2% від загальної кількості зайнятих в області у 2012 році частка зайнятих в освіті становила 9,6%).

Таблиця 1. Динаміка зайнятого населення у віці 15-70 років за видами економічної діяльності (тисяч осіб) у Львівській області, на 1.01.2013-2019 рр.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019 до 2013 року, %
Усього	1 099,90	1 104,70	1 038,20	1 042,00	1 047,00	1 050,80	1 061,20	96,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство та рибне господарство	205,1	219,4	189,2	184	191,5	191,5	194,8	95,0
Промисловість	158,9	158,3	154,2	148,7	148,9	158,4	155,4	97,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	14,8	14,9	14,7	13,6	12,7	12,3	11,7	79,1
Переробна промисловість	122	120,1	116,8	113,4	115,6	125,6	124	101,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	16,1	16,6	16,1	15,6	14,9	14,7	14,2	88,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	6	6,7	6,6	6,1	5,7	5,8	5,5	91,7
Будівництво	78,7	78,9	67,7	67	69,5	67,5	70,1	89,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	200,8	202,9	189,3	194	191,4	192,4	203,4	101,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	66	65,9	64,1	63,1	63,6	63,4	62,4	94,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	24,8	24,7	24,8	24,4	24,1	24,4	24,3	98,0
Інформація та телекомунікації	19,9	18,8	18,7	18,1	18,1	18	17,9	89,9
Фінансова та страхова діяльність	14,5	13,1	12,7	12	11,3	11,3	11,2	77,2
Операції з нерухомим майном	15,4	12,1	12,2	12,4	12,9	13,1	15,9	103,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	23,4	21,8	21,3	21,4	21,3	21,1	23,6	100,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	16,9	16,8	15,8	18,3	18	19,1	19	112,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	58,1	55,3	55,7	65,8	62,2	60,1	56,3	96,9
Освіта	105,1	103,3	103,2	104,5	103	100,4	98,3	93,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	77,8	79,2	77,7	75,1	74	73,6	71,8	92,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	11,1	11	10,6	12,2	12,9	12,7	12,5	112,6
Надання інших видів послуг	23,4	23,2	21	21	24,3	23,8	24,3	103,8

За даними Головного управління статистики у Львівській області

Вагомою причиною такої ситуації є рівень оплати праці у сфері освіти, який традиційно є нижчим, ніж в інших сферах економічної діяльності. У 2019 році середня зарплата в освіті склала 8 034 грн при середній зарплаті у Львівській області 9 271 грн (тобто на 14% менше). Крім цього, індекс зростання зарплати в освіті в регіоні впродовж 2014-2019 років був нижчим, ніж в економіці загалом (за винятком 2017 року). Така ситуація з оплатою праці в освіті дискредитує освітню діяльність як таку і не додає їй престижності.

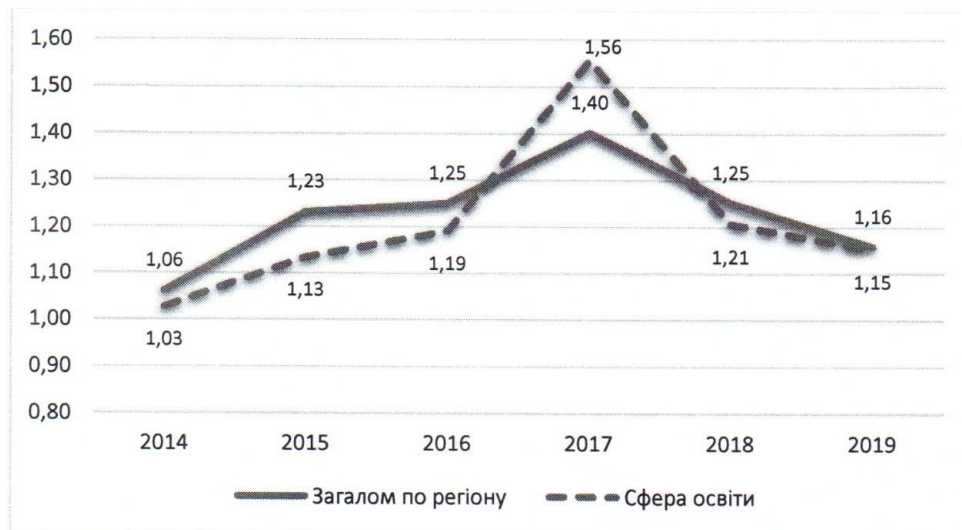

Рис 3. Індекс заробітної плати (до попереднього року) у Львівській області загалом та в освіті зокрема, 2014-2019 рр.

За даними Головного управління статистики у Львівській області

Отже, Львівська область традиційно була і залишається освітнім центром Західного регіону України та одним з провідних освітньо-наукових центрів нашої країни. Водночас, незважаючи на постійне декларування сфери освіти як одного зі стратегічних напрямів розвитку регіону, роль освіти в структурі ВРП та зайнятості регіону знижується.

Освіта у Стратегії розвитку Львівської області до 2027 року

В ході СВОТ-аналізу при розробленні **Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 року** освітні фактори були віднесені і до сильних, і до слабких сторін регіону. Так, серед сильних сторін відзначено високий професійно-освітній та кваліфікаційний рівень економічно активного населення, а також потужний науковий потенціал, розвинуту науково-освітню інфраструктуру області. Водночас розробники Стратегії регіонального розвитку акцентують на таких недоліках: дисбаланси ринку праці, зумовлені невідповідністю професійної структури та кваліфікації випускників освітніх закладів та потреб підприємств, і брак кадрів робітничих професій, що зумовлено низьким рівнем оплати праці.

Стратегія розвитку Львівської області на період до 2027 року передбачає заходи з розвитку сфери професійної (професійно-технічної) освіти, які містяться в Стратегічній цілі **1. Конкурентоспроможна економіка на засадах смарт-спеціалізації** та в оперативних цілях: **1.1. Стимулювання інноваційних видів економічної діяльності з високою доданою вартістю** (1.2.4. Наближення системи підготовки кадрів до потреб регіональної економіки) та **1.2. Інвестиційна привабливість**.

В межах реалізації цих завдань передбачено:

- проведення на регулярній основі моніторингу потреб локальних підприємств у робітничих кадрах;
- налагодження платформи співпраці бізнесу та закладів профтехосвіти у сфері надання освітніх послуг для забезпечення конкурентоспроможності набутих навичок та знань, що високо затребувані роботодавцями;
- оптимізація мережі закладів професійної освіти і приведення їхніх освітніх програм у відповідність до потреб економіки регіону;
- підтримка інноваційних освітніх програм, що започатковують підготовку кадрів для розвитку біоекономіки;
- створення фешн-інкубатора (креативної зони);
- модернізація професійно-технічної освіти з впровадженням елементів дуальної форми навчання;
- відкриття сучасного багатофункціонального навчально-практичного центру на базі Вищого професійного училища № 29 м. Львова;
- Центр професійної підготовки фермерів на Львівщині “Галицький господар”.

В Стратегічній цілі **2. ЯКІСНЕ ЖИТТЯ** є оперативні цілі: **2.2. Інклюзивне суспільство**, в межах якої передбачено підвищення доступності освітніх послуг для осіб з інвалідністю; **2.3. Освічені громади**, що передбачає: **2.3.1. Підвищення якості та територіальної доступності освітніх послуг**; **2.3.3. Підтримка освіти впродовж життя**.

Реалізація названих завдань передбачає:

- розвиток матеріальної бази освітніх та спортивних закладів з метою перетворення їх у доступне середовище навчання для осіб з інвалідністю;
- організацію роботи інклюзивних класів закладів освіти, інклюзивних груп закладів дошкільної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів;
- забезпечення умов для організованого та безпечного підвозу учнів з інвалідністю до місць навчання та проживання;
- розширення мережі ЗДО та запровадження гнучкого графіка їх роботи із різною тривалістю перебування дітей упродовж дня;

- оптимізацію мережі закладів загальної середньої освіти із урахуванням результатів демографічного прогнозу та специфіки розташування населених пунктів;
- вдосконалення функціонування опорних шкіл, створення єдиного освітнього простору в межах освітнього округу;
- діджиталізацію освіти, її матеріально-технічне та кадрове забезпечення;
- розвиток мережі доступних для сімей позашкільних навчальних закладів, будинків дитячої творчості, центрів ігрової підтримки, літніх оздоровчих таборів для школярів тощо;
- реалізацію навчальних програм для осіб передпенсійного та пенсійного віку, спрямованих на підвищення соціальної та економічної активності;
- створення на базі окремих закладів професійної (професійно-технічної) освіти центрів професійної досконалості для працівників будь-якого віку;
- оптимізацію мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом створення багатoproфільних регіональних центрів.

Означені в **Стратегії** завдання будуть враховані та ляжуть в основу формування стратегічних цілей та оперативних завдань розвитку сфери освіти в регіоні.

Демографічна ситуація

Львівська область є регіоном з високою щільністю населення та високим рівнем урбанізації.

Станом на 01.01.2019 у Львівській області проживало 2 522 тис. осіб (6,0% від загальної кількості населення в Україні), серед них 1 537,7 тис. осіб (61%) проживали у містах та селищах міського типу, 984,3 тис. осіб (39%) у сільській місцевості. Населення м. Львова – 724,7 тис. осіб (28,7% населення області).

Демографічну ситуацію, що склалась у Львівській області, характеризують:

- **зменшення чисельності населення.** Порівняно з підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року, тобто за період 2002-2019 рр., чисельність населення скоротилась на 104,5 тис. осіб (на 4,0%). Упродовж 2018 року населення області зменшилось на 7587 осіб (на 0,3%). Серед районів області за цей період найбільше скоротилося населення Перемишлянського та Жидачівського районів – на 19,9% та 17,8% відповідно. Натомість у трьох районах області кількість жителів зростає: у Пустомитівському – на 7,6%, Яворівському – на 2,3%, Жовківському – на 1,5%. Спостерігаємо нижчі темпи скорочення населення Львівської області в порівнянні із загальнонаціональним показником. Так, за останні 17 років від часу перепису темпи скорочення населення у Львівській області є значно меншими (-3,7%), ніж в Україні загалом (-7,9%);

Рис 4. Динаміка кількості населення Львівської області, тис. осіб

Рис 5. Зміна частки окремих вікових груп в структурі населення Львівської області, %

https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/dg/proj/2019/ZB0120190901_010.pdf

- «старіння» населення, яке зумовлене збільшенням частки людей старшого віку. Середній вік населення області на дату проведення останнього перепису населення становив 37,4 років, на 01.01.2019 – 41 рік. Частка населення у віці понад 65 років станом на 01.01.2019 становила 14,6% проти 14% у 2002 році. Серед сільських жителів частка населення у віці понад 65 років сягала 15,2% (в Україні – 16,5% та 17,4% відповідно);

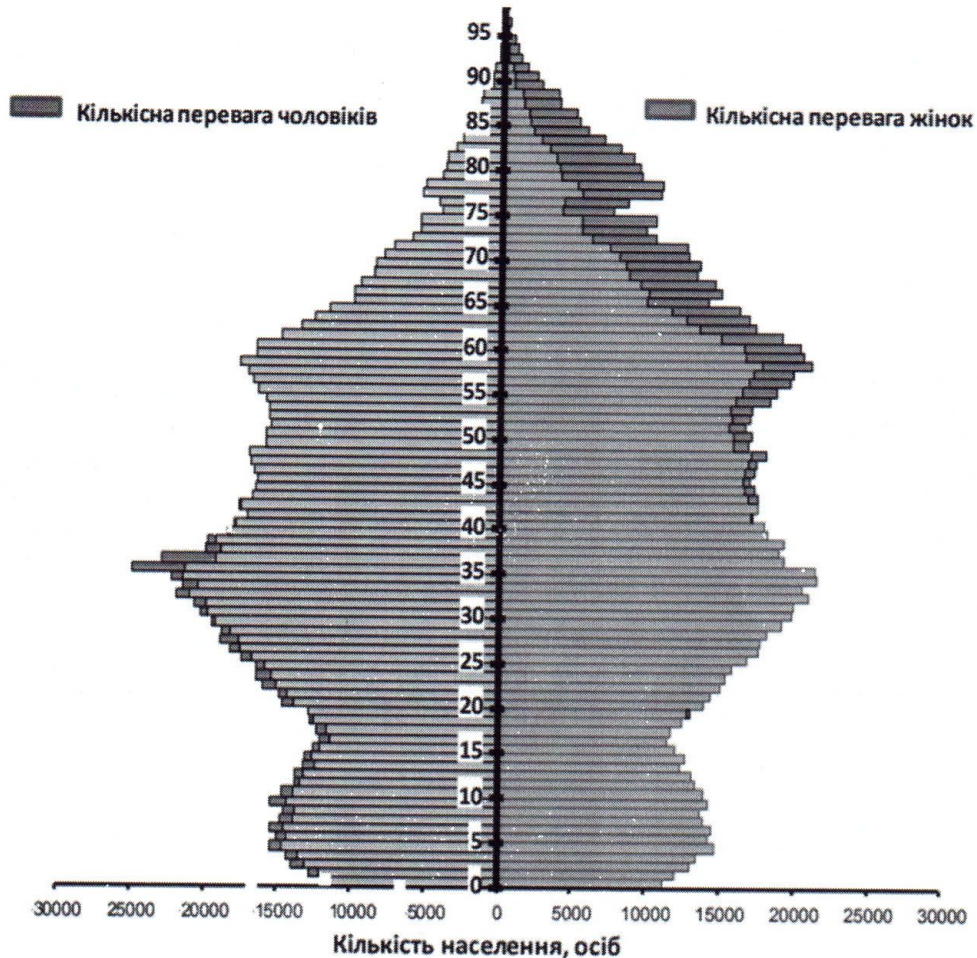

Рис 6. Схема статеві-вікової структури Львівської області у 2019 р.

За даними Головного управління статистики у Львівській області

- *зниження рівня народжуваності*. У порівнянні з 2014 роком (у цьому році зафіксована найвища народжуваність в області з початку століття) у 2018 році рівень народжуваності знизився з 30,3 тис. осіб до 23,3 тис. осіб. Рівень народжуваності у Львівській області перевищує загальнодержавний показник (87 немовлят на 10 тис. наявного населення). Найвищий рівень народжуваності був у Турківському, Сколівському та Жовківському районах, найнижчий – у містах Трускавці та Моршині;

- *поступове зменшення дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку впродовж наступного стратегічного періоду*. Фактично зменшуватиметься потреба місць у дошкільних закладах та щорічно зменшуватиметься кількість першокласників;

До речі, за демографічним прогнозом, до 2030 року частка осіб допрацездатного віку порівняно з 2018 роком зменшиться на 3,1% (з 460,6 тис. осіб до 369,2 тис. осіб). Серед основних соціально-демографічних наслідків цього слід назвати: зменшення абсолютної та відносної чисельності населення працездатного віку і дефіцит робочої сили; збільшення демографічного навантаження на працездатне населення. Зазначене обумовлює необхідність зростання якості освітньої підготовки майбутніх фахівців.

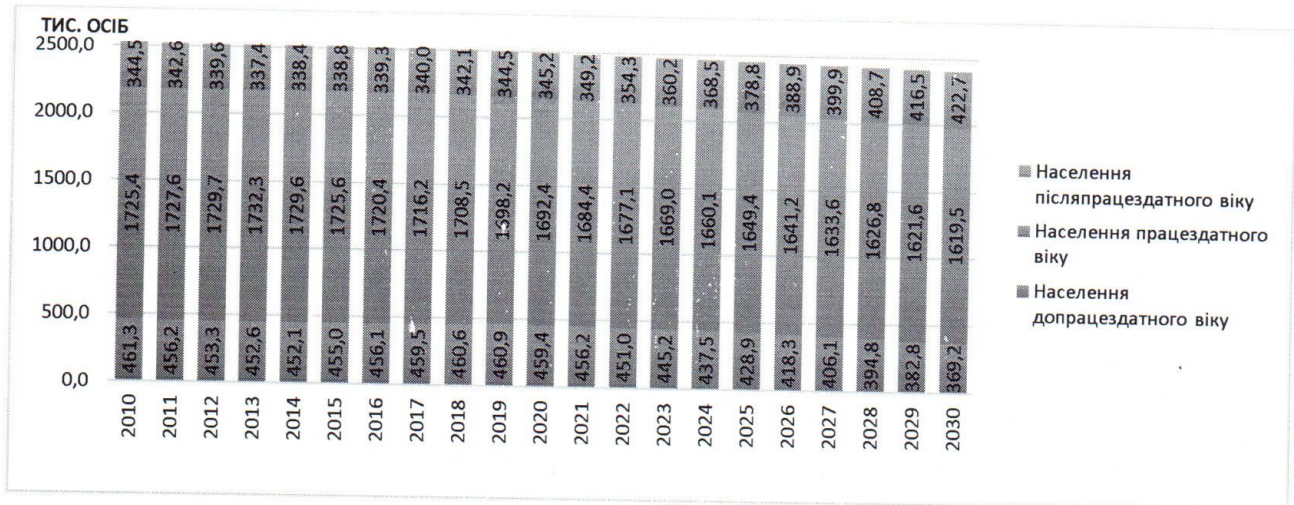

Рис 7. Перспективна вікова структура населення Львівської області до 2030, тис осіб

За даними Головного управління статистики у Львівській області

- *структурні зміни розподілу населення за типом поселення*, що засвідчують активізацію процесу урбанізації: за 17 років, що минули від останнього перепису, міське населення області зменшилось лише на 1,4%, або на 21 тис. осіб, тоді як сільських жителів стало менше на 7,9% (на 83,5 тис. осіб);

- *просторовий перерозподіл дітей в межах регіону*. Впродовж останніх років має місце збільшення кількості дітей дошкільного віку у м. Львові, Пустомитівському, Жовківському районах, а також Яворівському, Кам'янка-Бузькому, Миколаївському районах. Водночас зменшилась кількість дітей дошкільного віку у Бродівському, Сокальському, Жидачівському, Радехівському районах, а також у багатьох містах обласного значення, зокрема у Новому Роздолі, Червонограді, Дрогобичі, Бориславі, Самборі.

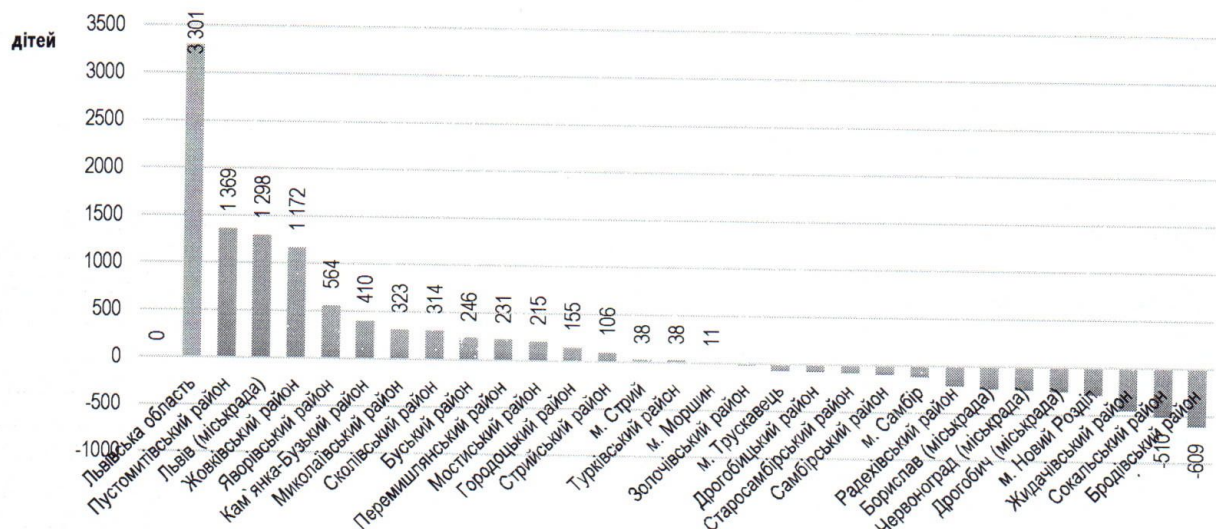

Рис 8. Зміна кількості дітей дошкільного віку (0-6 років) в розрізі міст та районів Львівської області, 2019 до 2010 року

За даними Головного управління статистики у Львівській області

Важливою проблемою на ринку праці Львівської області є значні обсяги неформальної зайнятості. За результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності чисельність неформально зайнятого населення в регіоні становила у 2018 р. 150,8 тис. осіб, що на 54,0 тис. осіб менше, ніж у 2017 р.

Попри наявність позитивних тенденцій на ринку праці Львівщини спостерігається низка структурних дисбалансів. Мова насамперед про невідповідність попиту на працівників і наявної пропозиції, непрямим свідченням чого є частка працевлаштованих громадян. Так, у 2018 році працевлаштовано 16,3 тис. осіб, що становить лише 31,7% від кількості громадян, які мали статус безробітного.

Професійно-кваліфікаційний дисбаланс ринку праці Львівської області спричинений тим, що 59,8% безробітних мають вищу освіту, тоді як у банку вакансій, зареєстрованих у Львівському обласному центрі зайнятості, 76,3% пропозицій працевлаштування для представників робітничих професій. За видами економічної діяльності: кожна п'ята вакансія пропонувалася на підприємствах та установах переробної промисловості; 16% – в оптовій та роздрібній торгівлі; 10% – у сільському, лісовому та рибному господарстві. У розрізі професій найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників (водіїв, трактористів, швачок, електромонтерів, слюсарів, електрогазозварників, токарів, дорожніх робітників, мулярів, продавців, кухарів, молодших медичних сестер, соціальних робітників тощо), а також на професіоналів та фахівців з досвідом роботи (бухгалтерів, лікарів, спеціалістів державної служби, вчителів, юристів, фармацевтів, провізорів, інженерів різних галузей).

Отже, демографічна ситуація в регіоні в наступному стратегічному періоді характеризуватиметься такими негативними тенденціями як зменшення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, зростання частки осіб післяпрацевдатного віку, збільшення демографічного навантаження на працевдатне населення. Важливим моментом також є зменшення сільського населення та просторовий перерозподіл дітей в межах регіону, що спричинить диспропорції у навантаженні на освітню інфраструктуру. Крім цього, зростає актуальність освіти впродовж життя, розвитку університетів «срібного віку», максимально точного визначення потреби регіону у фахівцях певних спеціальностей та зростання якості освітньої підготовки майбутніх фахівців, що дозволить уникнути деформацій ринку праці та непродуктивної зайнятості.

Загальні тенденції функціонування сфери освіти

Упродовж останніх двадцяти п'яти років в регіоні спостерігається поступове зменшення кількості осіб, що навчаються у закладах освіти: максимальною вона була у 2001 році – 544,8 тис. осіб, мінімальною у 2015 році – 414,8 тис. осіб. Станом на початок 2019-2020 навчального року у Львівській області навчалось 419,3 тис. осіб.

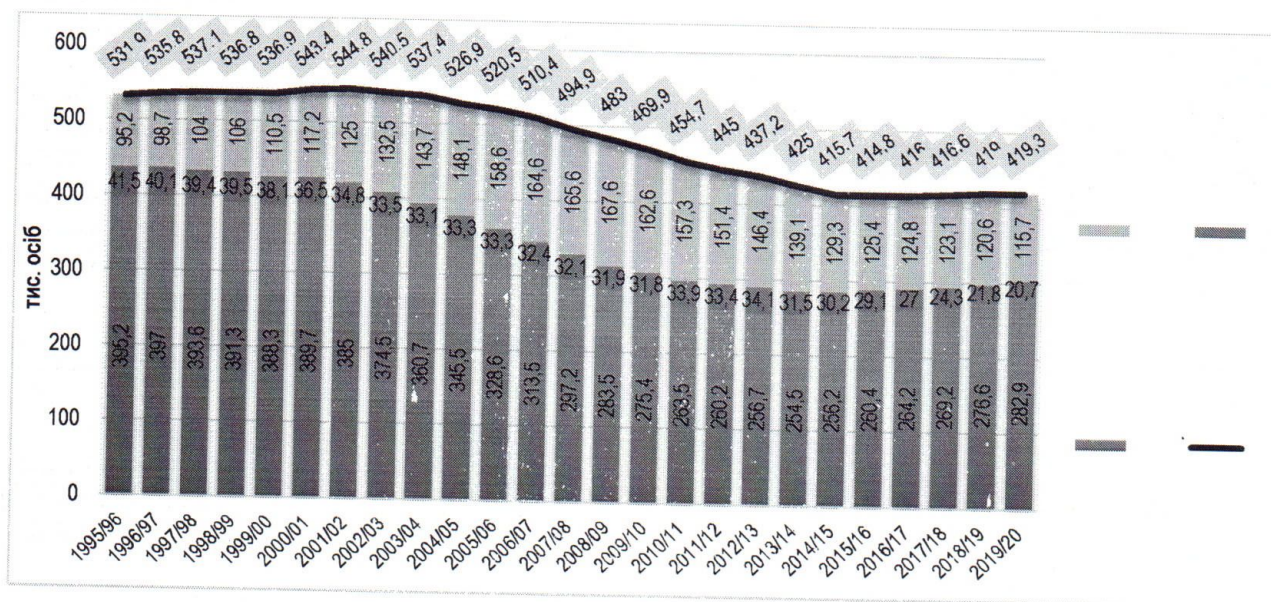

Рис 9. Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах Львівщини, тис. осіб

За даними Головного управління статистики у Львівській області

При цьому зауважимо, що кількість споживачів освітніх послуг у закладах загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти суттєво зменшилась: з 395,2 до 282,9 тис. осіб у закладах загальної середньої освіти, з 41,5 до 20,7 тис. осіб (*удвічі!*) у закладах професійної освіти. Натомість зросла кількість студентів вищих навчальних закладів – з 95,2 до 115,7 тис. осіб. Таке зростання ситуативне, не обумовлене демографічними змінами чи тенденціями на ринку праці, тобто чинники зростання кількості студентів (зокрема, у двотисячних роках) є суб'єктивними і пояснюються мотиваційно-поведінковими факторами. Останнє десятиліття характеризується спадними тенденціями щодо кількості студентів вищих навчальних закладів як в регіоні, так і в Україні загалом.

Упродовж 2012–2019 років кількість закладів освіти усіх рівнів (окрім дошкільної освіти) зменшилась. Трансформація мережі закладів повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у бік зменшення здійснюється за рахунок оптимізації їх кількості, що відбувається, наприклад, шляхом реорганізації (ліквідації) закладів повної загальної середньої освіти та утворення на їх базі філій опорних закладів освіти. У 2019/2020 навчальному році прослідковується також зменшення загальної кількості закладів дошкільної освіти.

Таблиця 2. Динаміка кількості закладів освітньої інфраструктури Львівської області та споживачів освітніх послуг, 2012-2019 рр.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Приріст/зменшення, 2019 до 2012 року
Кількість закладів дошкільної освіти, одиниць	694	712	754	783	810	819	840	825	131
Кількість дітей у закладах дошкільної освіти, осіб	65052	67837	70142	70350	71849	72944	73353	72143	7091
Кількість закладів загальної середньої освіти, одиниць	1419	1410	1399	1386	1363	1262	1208	1194	-225
Кількість учнів, осіб	256668	254463	256208	260381	264231	269180	276585	282919	26251
Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, одиниць	62	62	62	62	60	59	57	57	-5
Кількість учнів, слухачів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, осіб	34067	31452	30210	29105	27002	24310	21785	20702	-13365
Кількість закладів передвищої та вищої освіти, одиниць	44	44	43	42	42	43	43	42	-2
Кількість студентів, осіб	146364	139070	129300	125353	124804	123148	120589	115700	-30664

При суттєвому зменшенні впродовж 2012-2019 років кількості студентів вищих навчальних закладів кількість цих закладів практично не змінилась. Трансформаційні процеси у вищій освіті супроводжуються такими тенденціями як швидкий розвиток великих університетів та втрата позицій невеликих установ з нижчою якістю послуг. За останні 30 років рівень освіти в Україні значно зріс, особливо у сфері вищої освіти. А за показником охоплення населення вищою освітою Україна навіть перевищує показники інших країн з високим рівнем доходів, таких як Велика Британія та Німеччина. Одним із часткових пояснень таких показників є законодавство України, згідно з яким коледжі та технічні училища донедавна вважались частиною системи вищої освіти. Тим не менш, станом на 2017-2018 навчальний рік рівень охоплення вищою освітою сягнув 82%. Частка населення у віці понад 25 років з вищою та незакінченою вищою освітою перевищила 40%, що перевершує середній показник країн ОЕСР і багатьох інших країн.

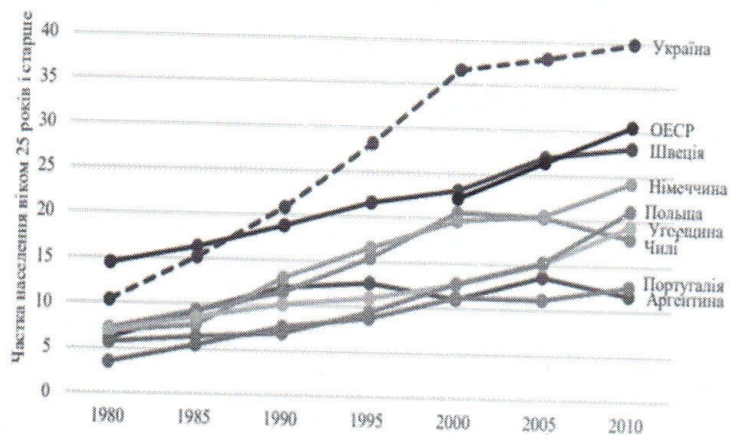

Рис 10. Частка населення віком 25 років і старше, яке має вищу освіту

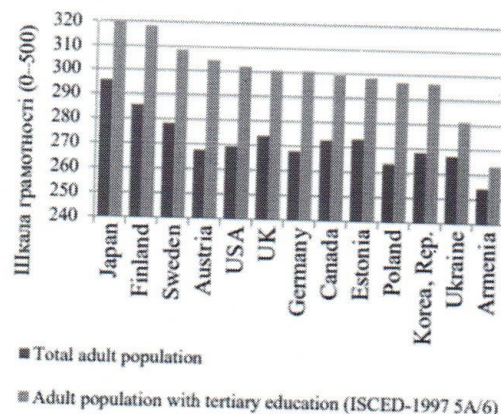

Рис 11. Функціональна грамотність дорослого населення (2011–2013 рр.)

За даними Світового банку. <https://databank.worldbank.org/source/education-statistics-%5e-all-indicators>

Утім, результати навчання серед учнів середніх шкіл і рівень функціональної грамотності¹ серед дорослих з вищою освітою відстають від показників інших країн. Так, показники функціональної грамотності, визначені в рамках проведеного Світовим банком дослідження «Навички для зайнятості та продуктивності» (STEP), вказують на те, що вищий рівень освіти не гарантує наявності навіть базових когнітивних навичок або досягнення вищого рівня таких навичок у порівнянні з іншими країнами.

Більше того, найкращі з тих, хто здобув лише загальну середню освіту в Україні, одержали вищі бали за рівень функціональної грамотності, ніж понад 50% випускників вишів, що вказує на значні розбіжності в результатах навчання.²

Фінансування сфери освіти в регіоні

Відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту» держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Фінансове забезпечення є одним із головних факторів, що зумовлюють успішність реформування. На рис. 12 представлено видатки зведеного бюджету України на освіту як відсоток від ВВП та від загального обсягу видатків зведеного бюджету України.

Упродовж 2014–2016 рр. спостерігалася тенденція до скорочення частки видатків зведеного бюджету України на освіту як відносно обсягу ВВП (з 6,3 % у 2014 р. до 5,4 % у 2016 р.), так і обсягу видатків зведеного бюджету України (з 19,1 % у 2010 р. до 15,5 % у 2016 р.). Починаючи з 2017 року, відбулась суттєва зміна цієї тенденції: видатки на освіту у відносному і номінальному вимірах 2017–2019 рр., порівняно з 2016 роком, значно збільшилися.

¹ Поняття **функціональна грамотність** (англ. functional literacy) означає здатність індивіда розуміти та використовувати різні типи інформації з метою успішного функціонування в умовах сучасного суспільства у побутовому, професійному та громадському житті

² Дослідження сфери освіти в Україні. WorldBankGroup. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>

Рис 12. Видатки зведеного бюджету України на освіту у 2014–2019 рр.

Побудовано за даними Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>; Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>; Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/>.

Касові освітні видатки здійснювались за рахунок державного та місцевих бюджетів, у 2019 році частка видатків з державного бюджету склала 21,82%, а місцевих бюджетів – 78,18% (в т.ч. за рахунок освітньої субвенції 28,2%). Оцінка структури видатків в динаміці за 2015-2019 рр. свідчить про поступове перекидання фінансування освіти на місцеві бюджети. За період децентралізації частка місцевих бюджетів у видатках на освіту зросла з 31 до 50%. З одного боку, це сприяло активній оптимізації освітньої мережі, зокрема в межах об'єднаних територіальних громад, однак, з іншого, – суттєво вплинуло на зростання диференціації у доступності дошкільної освіти (фінансування якої покладено виключно на базовий рівень), а також якості освітніх послуг закладів загальної середньої освіти. Мешканці бідніших громад виявились заручниками ситуації, коли місцеві бюджети не спроможні утримувати дошкільні заклади чи дофінансовувати заклади середньої освіти.

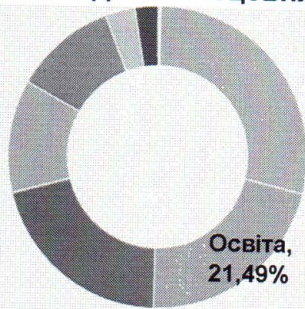
Рис 13. Розподіл фінансування видатків на освіту за джерелами, %

Побудовано за даними Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua>

Така загальнодержавна політика не могла не позначитись на місцевих бюджетах Львівської області. Аналіз структури видатків зведеного бюджету Львівщини свідчить про поступове зростання частки видатків на сферу освіти. Так, у 2019 році частка видатків на освіту була максимальною і склала 27% у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів регіону (зросла у порівнянні з 2018 роком на 5,5%).

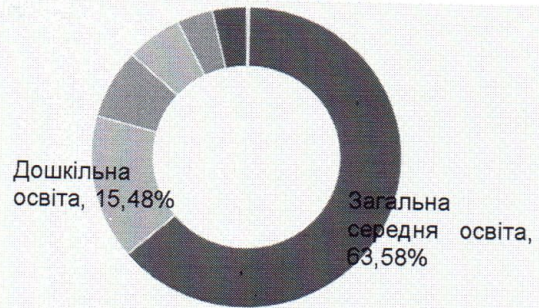
Видатки місцевих бюджетів Львівської області на освіту

2018 рік

РАЗОМ 47 109 328 843.40 грн.

● Загальнодержавні функції	13 517 522 108.66 грн. - 28.69%
● Громадський порядок, безпе...	38 486 421.25 грн. - 0.08%
● Економічна діяльність	5 235 647 002.96 грн. - 11.11%
● Охорона навколишнього пр...	94 603 773.42 грн. - 0.20%
● Житлово-комунальне госп...	1 506 240 286.41 грн. - 3.20%
● Охорона здоров'я	5 660 411 204.70 грн. - 12.02%
● Духовний та фізичний роз...	1 166 442 832.70 грн. - 2.48%
● Освіта	10 122 840 842.42 грн. - 21.49%
● Соціальний захист та соці...	9 767 134 370.88 грн. - 20.73%

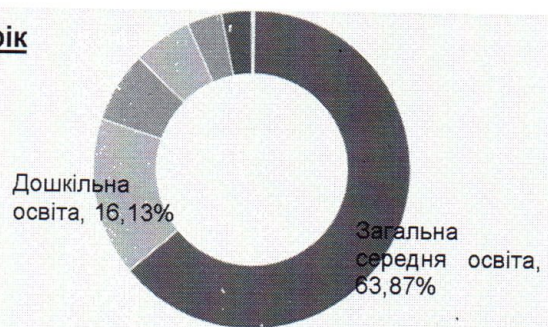
● Дошкільна освіта	1 566 944 328.77 грн. - 15.48%
● Загальна середня освіта	6 436 030 509.44 грн. - 63.58%
● Професійна (професійно-те...	757 871 729.63 грн. - 7.49%
● Фахова передвища та вища ...	382 360 845.42 грн. - 3.78%
● Післядипломна освіта	26 548 134.09 грн. - 0.26%
● Позашкільна освіта та заход...	592 172 015.02 грн. - 5.85%
● Інші заклади та заходи у сф...	360 913 280.05 грн. - 3.57%

2019 рік

РАЗОМ 42 797 835 978.50 грн.

● Загальнодержавні функції	10 572 781 183.74 грн. - 24.70%
● Громадський порядок, безпе...	44 494 159.08 грн. - 0.10%
● Економічна діяльність	5 457 518 959.53 грн. - 12.75%
● Охорона навколишнього пр...	179 578 056.76 грн. - 0.42%
● Житлово-комунальне госп...	1 873 478 779.07 грн. - 4.38%
● Охорона здоров'я	5 302 761 284.30 грн. - 12.39%
● Духовний та фізичний роз...	1 365 729 382.13 грн. - 3.19%
● Освіта	11 560 865 022.44 грн. - 27.01%
● Соціальний захист та соці...	6 440 629 151.45 грн. - 15.05%

РАЗОМ 42 797 835 978.50 грн.

● Дошкільна освіта	1 865 294 896.19 грн. - 16.13%
● Загальна середня освіта	7 383 764 786.23 грн. - 63.87%
● Професійна (професійно-те...	829 935 851.33 грн. - 7.18%
● Фахова передвища та вища ...	411 356 276.76 грн. - 3.56%
● Післядипломна освіта	29 630 915.27 грн. - 0.26%
● Позашкільна освіта та заход...	687 408 652.54 грн. - 5.95%
● Інші заклади та заходи у сф...	353 473 644.12 грн. - 3.06%

Рис 14. Структура видатків на освіту у зведеному бюджеті Львівської області, 2018-2019 рр.

Побудовано за даними порталу OpenBudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/13000000000/info/indicators?year=2019&month=12>

Фінансування освіти з місцевих бюджетів відбувається за такими складниками системи освіти, як дошкільна, загальна середня, професійна (професійно-технічна), фахова передвища та вища, післядипломна, позашкільна. Найбільша частка видатків зведеного бюджету Львівщини на освіту у 2018–2019 рр. припадала на загальну середню освіту (трохи

більше 63 %). Суттєві частки займали видатки на дошкільну (15,48–16,13 %) та професійно-технічну освіту (близько 7%).

Для впровадження одного з важливих принципів функціонування бюджетної системи України – принципу субсидіарності – з 2015 року застосовується такий бюджетний інструмент, як освітня субвенція. Починаючи з 2017 року, освітня субвенція спрямовується винятково на оплату праці з нарахуваннями педагогічним працівникам, при цьому застосовується формульний підхід.

Щодо інших видів субвенцій, то для розвитку матеріально-технічної бази освіти в регіонах надавались такі субвенції:

1) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти (2017 рік);

2) субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (2017 рік);

3) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2018 рік);

4) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти (2019 рік);

5) субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення та ремонт існуючих спортивних комплексів при загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів (2019 рік).

Важливим чинником розвитку сфери освіти у Львівській області є реалізація *Програми розвитку освіти Львівщини на 2017-2020 роки*, що (затверджена рішенням обласної ради від 21.03.2017 № 393. Програма передбачає такі напрями фінансування: 1. Інфраструктура освіти; 2. Зміст освітнього процесу; 3. Кадри, професійний розвиток, умови праці; 4. Управління і фінансування системи освіти Львівщини. Впродовж 2017-2019 років на реалізацію заходів Програми розвитку освіти Львівщини на 2017-2020 роки профінансовано 287,63 млн. грн, що становить 91% від передбаченого фінансування.

Таблиця 3. Фінансування Програми розвитку освіти Львівщини на 2017-2020 роки

Роки	Передбачене фінансування, тис.грн.	Профінансовано, тис.грн.	Касові видатки, тис.грн.	% виконання
2017	89372,7	85118,6	84547,7	95,2
2018	211005,3	204328,2	203081,5	96,8
2019	153768,8	123704,3	122987,9	80,4
Загалом за період 2017-2019 рр.	454146,8	413151,1	410617,1	91,0

За даними Департаменту освіти і науки ЛОДА

Слід зазначити, що фінансування розвитку сфери освіти в регіоні впродовж останніх років відбувалось і в межах реалізації інших обласних цільових програм, які дотичні до проблем освіти, а саме: Програми соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на відповідні роки; Програми проведення обласного конкурсу мікропроєктів місцевого розвитку у Львівській області на 2016 – 2020 роки, Програми проведення обласного конкурсу проєктів місцевих ініціатив у Львівській області на 2020 – 2025 роки та низки інших. Крім цього, низка проєктів за напрямками професійно-технічної, дошкільної та загальної середньої освіти реалізується за кошти державного фонду регіонального розвитку.

Сучасні підходи до управління освітою

Сучасна система управління освітою фактично являє собою радянську модель, адаптовану до потреб перехідного періоду. Вона збудована на принципах вертикальної ієрархії, у якій кожний нижчий рівень відтворює організаційні схеми та моделі дії вищого. Новоприйняті Закони України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020) по суті не змінюють діючу модель управління, однак, акцентують роль автономізації

закладів освіти як права суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування та унормовують фінансову, академічну, кадрову та організаційну автономію закладів освіти. Функціонування наглядових (підкувальных) рад є одним із механізмів контролю за автономією діяльності закладів освіти, елементом впровадження державно-громадського управління у сфері освіти.

Процес децентралізації в Україні, у тому числі розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування всіх рівнів та органами виконавчої влади, зокрема у сфері освіти, на сьогодні ще не завершений – триває етап узгодження базового пакету реєстру повноважень (власних, закріплених, переданих) у галузі шкільної, професійної та вищої освіти між різними рівнями органів місцевого самоврядування, а також усунення дублювання норм та прогалин у законодавстві. З розподілом повноважень потребуватимуть змін Податковий та Бюджетний кодекси – повноваження мають бути фінансово забезпечені.

Основні проблеми:

- незавершеність реформ, відсутність чітких норм розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування всіх рівнів та органами виконавчої влади;
- відсутність практичного досвіду та методології щодо впровадження автономної моделі управління і функціонування закладу освіти.

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. Згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на: забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду.

Якість дошкільної освіти, в широкому розумінні, визначається напрямками, які забезпечують її ефективне функціонування: нормативно-правове та методичне забезпечення; фінансове та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, кадровий потенціал закладів дошкільної освіти, ефективність управлінської діяльності в системі дошкільної освіти; результативність дошкільної освіти (сформованість життєвих компетенцій, дошкільної зрілості в дітей перед вступом до школи).

Новим Законом України «Про освіту» передбачено розроблення й ухвалення окремих законів для кожного рівня освіти, зокрема для дошкільної освіти. Однак процес законотворчості є досить тривалим, а в контексті старту Нової української школи актуалізується проблема наступності між дошкільною освітою та початковою школою, що вимагає узгодження нормативно-правового поля, введення у дошкільне навчання основних засад нової української школи, зокрема компетентнісного принципу, узгодження програм дошкільного і шкільного навчання, забезпечення доступності здобуття дошкільної освіти. На сьогодні узгодження між новим Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 та Законом України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 здійснюється через внесення змін до останнього. Основні з них стосуються таких аспектів: права та обов'язки закладу дошкільної освіти отримали фізичні особи – підприємці, структурні підрозділи юридичних осіб приватного чи публічного права, основним видом діяльності яких є освітня діяльність у сфері дошкільної освіти; встановлено педагогічне навантаження асистенту вихователя, вихователю інклюзивної групи, керівнику гуртка, психологу закладу дошкільної освіти загального розвитку з інклюзивними групами; знято бюрократичні вимоги щодо погодження режиму і річного плану роботи закладу з санітарною службою; передбачено вільний вибір стратегії розвитку закладу, формування освітньої програми; урегульовано питання наповнюваності інклюзивних груп та інші³.

Першим принципом дошкільної освіти проголошено принцип доступності для кожного громадянина освітніх послуг.

Мережа дошкільної освіти

Важливим пріоритетом державної політики є забезпечення доступності здобуття дошкільної освіти дітьми та створення необхідних умов функціонування і розвитку мережі закладів дошкільної освіти (ЗДО). У 2020 р. у Львівській області працювало 874 заклади дошкільної освіти, в яких функціонувало 6 236 груп, кількість дітей у них становила 71,9 тис. осіб. Упродовж останніх десяти років мережа ЗДО збільшилась на 285 одиниць, або майже на половину. Водночас чисельність дітей у закладах збільшилась з 57,1 тис. осіб у 2010 р. до 71,9 тис. осіб у 2020 р., або на 25,9 %.

³ Освіта в Україні: базові індикатори. ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2018

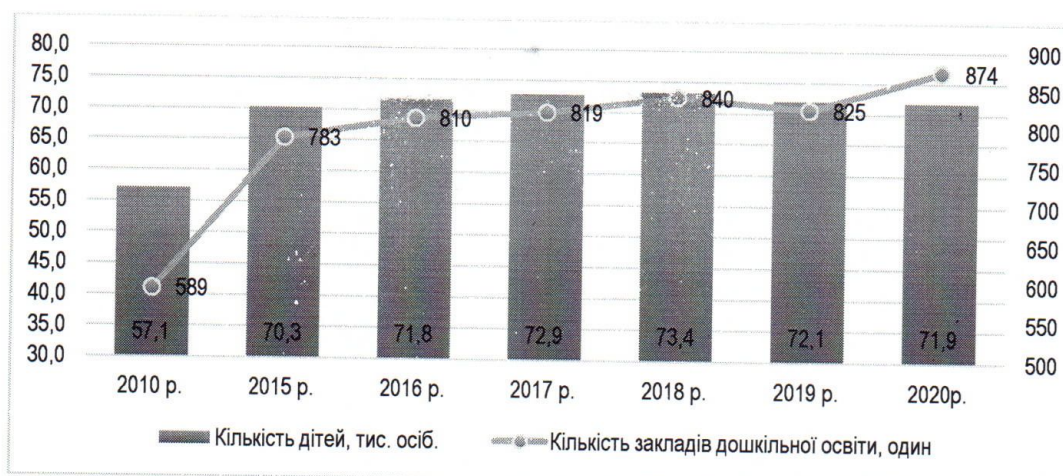

Рис 15. Динаміка закладів дошкільної освіти та дітей у Львівській області, 2010-2020 рр. (на 1 січня відповідного року)

За даними Інституту освітньої аналітики МОНУ та департаменту освіти і науки ЛОДА

Більшість ЗДО Львівської області знаходяться у державній чи комунальній власності – 98,7% і лише 1,3 % у приватній власності. В структурі ЗДО 89 % складають заклади загального розвитку, 9 % комбіновані та 1,9 % санаторні та спеціальні заклади.

Найбільша кількість закладів ЗДО розташовані у районах області – 499 одиниць, водночас дошкільні заклади м. Львова відвідує 40% усіх дітей (або 28,9 тис. осіб).

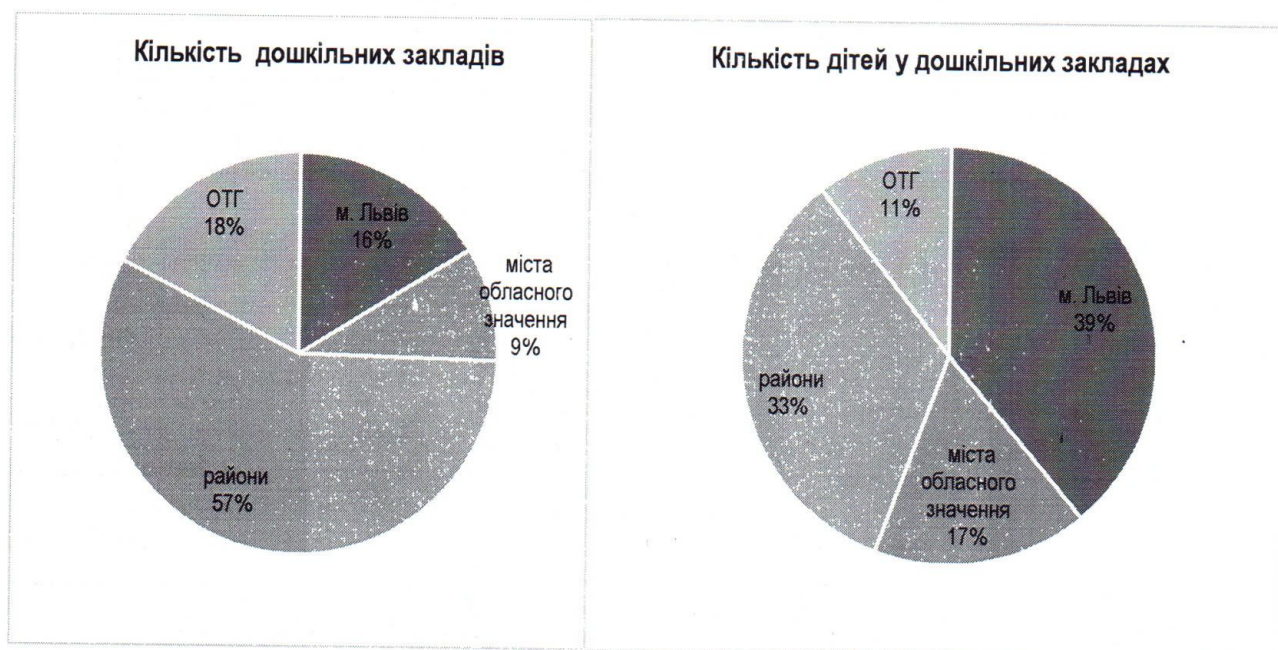

Рис 16. Кількість закладів та дітей дошкільної освіти Львівської області 2020 р.

За даними департаменту освіти і науки ЛОДА

Позитивною динамікою характеризується охоплення закладами дошкільної освіти дітей різних вікових груп у Львівській області впродовж останніх десяти років. Зокрема, якщо у 2010 р. дошкільні освітні заклади відвідували 61,2% дітей у віці 3-4 роки (до числа дітей відповідного віку), то у 2019 р. їх частка зросла до 74,7%. У міській місцевості цей показник у 2019 році сягнув 97,7%.

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЛЬВІВЩИНИ

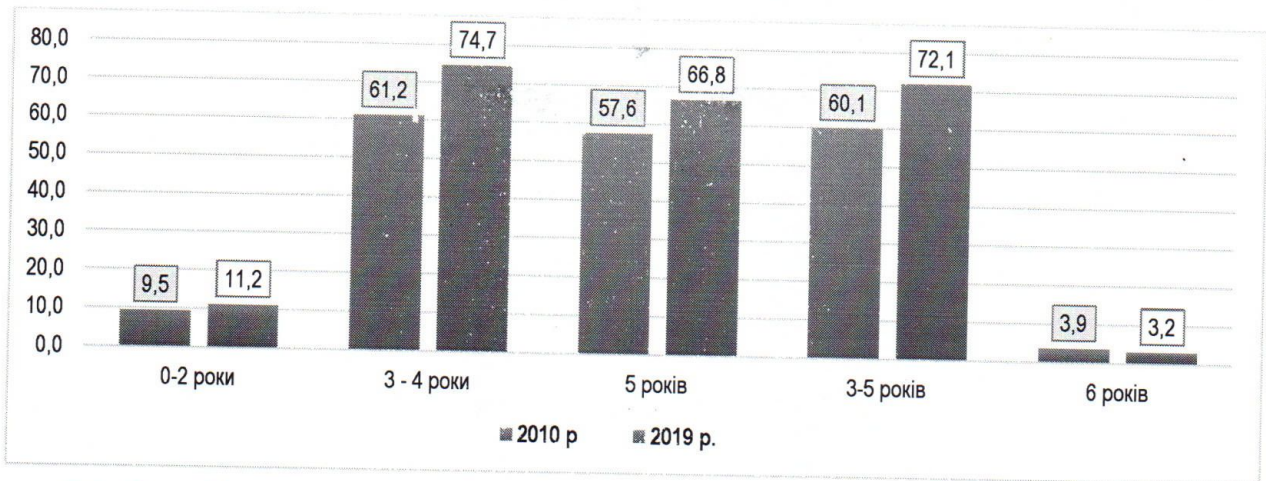

Рис 17. Охоплення закладами дошкільної освіти дітей різних вікових груп у Львівській області, 2010, 2019 рр. (% до числа дітей відповідного віку)

За даними Державної служби статистики України

Незважаючи на позитивну динаміку, мережа ЗДО не повністю відповідає потребам батьків дітей дошкільного віку: групи у закладах дошкільної освіти дуже часто є перевантажені. Львівська область, за даними Державної служби статистики України, має найвищий показник навантаження ЗДО в Україні. У 2019 р. в області у розрахунку на 100 місць у ЗДО фіксувалося 124 дитини. Водночас у багатьох інших регіонах (Харківській, Херсонській, Черкаській, Луганській, Донецькій областях) така проблема фактично відсутня.

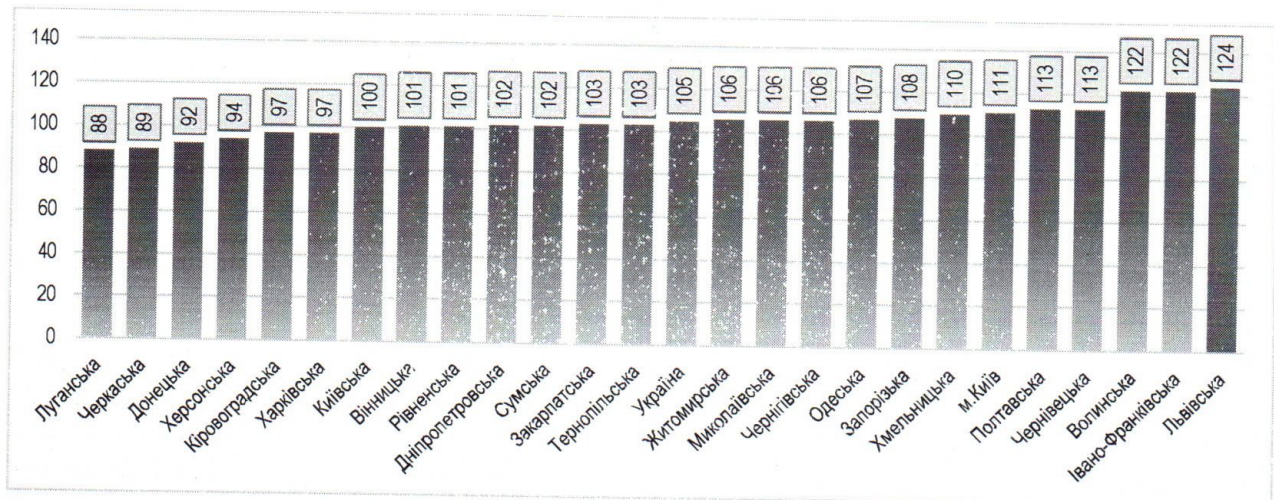

Рис 18. Кількість дітей у ЗДО у розрахунку на 100 місць в розрізі регіонів України, 2019 р.

За даними Державної служби статистики України

У розрізі адміністративно-територіальних одиниць найгірша ситуація склалась в обласному центрі та містах обласного значення. Зокрема, у м. Львові середня наповнюваність груп у 2020 р. становить 32,8 осіб, а середня наповнюваність груп у містах обласного значення – 28,7 осіб. Проектна потужність ЗДО обласного центру (станом на 01.01.2020) становить 18,2 тис. осіб, водночас у закладах перебуває 28,9 тис. осіб (коефіцієнт завантаження проектної потужності – 158 %).

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЛЬВІВЩИНИ

Рис 19. Завантаження ЗДО міст обласного значення Львівської області, станом на 1 січня 2020 р.

За даними департаменту освіти і науки ЛОДА

Дещо кращою є ситуація у ЗДО сільської місцевості та територіальних громад Львівщини. Середня наповнюваність груп у сільській місцевості – 17,7 осіб на групу, хоча й тут має місце перевищення проектної потужності на 15 %. Фактична наповненість ЗДО є нижчою за проектну лише у чотирьох районах області – Мостиському (78 %), Старосамбірському (84 %), Радехівському (88%) та Сокальському (93 %).

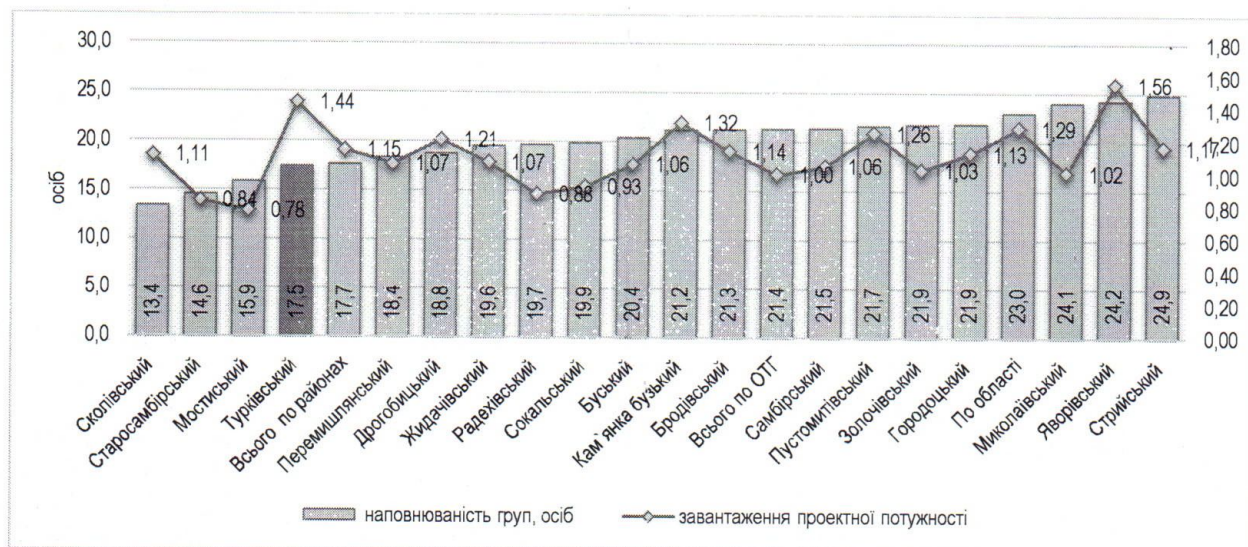

Рис 20. Завантаження ЗДО в сільській місцевості та ОТГ Львівської області, 2020 р.

За даними департаменту освіти і науки ЛОДА

Вирішення проблеми перевантаженості ЗДО в області відбувається шляхом відкриття нових установ, зокрема приватних, реконструкції існуючих, а також відкриття нових груп. Відповідно до розпорядження КМУ від 06.12.2017 № 871-р «Про затвердження плану дій на 2017-2019 роки поетапного створення додаткових місць у закладах освіти для дітей дошкільного віку» (зі змінами) у 2019 році було заплановано створити 3330 місць. Упродовж 2019 року створено 2764 місця для дітей дошкільного віку шляхом:

- відкриття 9 приватних закладів на 550 місць (31 група) у м. Львові та нового комунального закладу у Новокалінівській територіальній громаді на 145 місць (6 груп);
- створення дошкільних відділень у реорганізованих закладах освіти у м. Стрий, Бродівському та Золочівському районах (6 груп на 123 місця), а також відкриття груп у пристосованих приміщеннях (2 групи на 40 місць) у Сколівському районі;

- реконструкції закладів дошкільної освіти та створення 19 груп на 433 місця;
- забезпечення місцями дітей дошкільного віку у закладах що функціонують, закладах, зокрема, відкрито додатково 65 груп на 1473 місця (в т.ч. у м. Львові - 53 групи, з них 31 короткотривала група).

Проблему обласного центру також вирішують шляхом регулювання правил прийняття до дошкільних закладів освіти. Зокрема, починаючи з 2019 року, змінилися правила прийому до дитячих садків м. Львова дітей, які живуть за межами міста. Їх безкоштовно приймають до ЗДО м. Львова лише у тому разі, якщо територіальні громади, у яких вони проживають, відшкодовують Львову вартість перебування цих дітей у садках (за наявності відповідного договору про здійснення міжбюджетних трансфертів між Львівською міською радою та відповідною об'єднаною територіальною громадою чи іншим відповідним органом місцевого самоврядування).

В області, як і Україні в цілому, існує значна диференціація охоплення дітей дошкільним навчанням залежно від типу місцевості. У сільській місцевості мережа закладів дошкільної освіти зростає значно повільніше, ніж у містах. Основними причинами таких змін є міграція населення, в основному молодих людей, які в пошуках роботи їдуть до великих міст; брак коштів призводить до закриття закладів дошкільної освіти в територіальних громадах та сільській місцевості. Відповідно відсоток дітей, які відвідують ЗДО, у містах вищий, ніж у сільській місцевості.

Рис 21. Охоплення дітей дошкільного віку ЗДО Львівської області за типом місцевості, %, 2010, 2019 рр.

За даними Державної служби статистики України

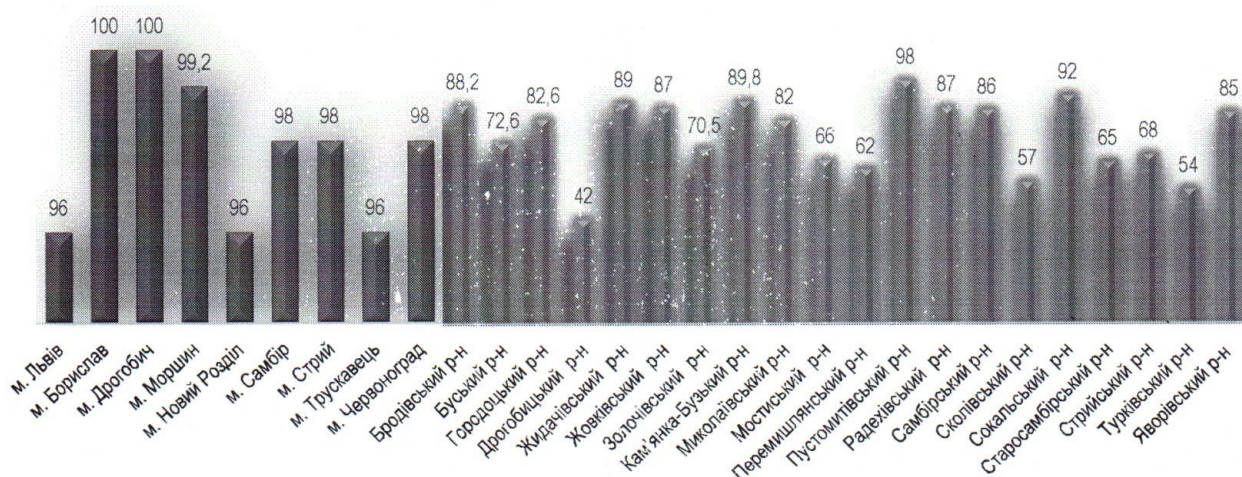

Рис 22. Відсоток охоплення дітей 3-6 років дошкільною освітою в розрізі міст та районів області, 2019 р., %

Крім міст, найвищим є рівень охоплення дітей 3-6 років дошкільною освітою в Пустомитівському, Сокальському, Кам'янка-Бузькому, Жидачівському та Жовківському районах. Водночас найгірша ситуація у Сколівському, Турківському та Дрогобицькому районах області – рівень охоплення дітей дошкільною освітою в них становить менше 60%.

Інклюзія у ЗДО

Важливим завданням дошкільної освіти в сучасних умовах є всезагальне охоплення дітей, у тому числі дітей з особливими потребами. Включення дітей з особливими потребами в освітній процес дошкільного навчального закладу змінює передусім установки педагогів на розуміння особливостей розвитку дітей та врахування в освітній роботі їхніх особливих потреб та потенційних можливостей розвитку. Особливості дітей із порушеннями психофізичного розвитку неможливо нівелювати, тому потрібно змінювати організацію освітнього процесу в групі задля вирішення завдань навчання, виховання і розвитку всіх дітей у групі. У 2019 р частка дітей з особливими потребами, що відвідують ЗДО Львівської області, становила 4,41 % (або 2990 осіб), з них 0,72 % (або 522 осіб) навчались в інклюзивних групах.

Таблиця 4. Кількість дітей окремих категорій у ЗДО Львівської області, 2019 р.

	Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування	Діти з особливими освітніми потребами	З них		Діти, потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи
			діти з інвалідністю	в інклюзивних групах	
Україна, осіб	2 895	61 271	9 157	4 655	18 544
%	0,24	4,98	0,74	0,38	1,51
Львівська область, осіб	76	2 990	567	522	74
%	0,11	4,14	0,79	0,72	0,10

За даними Державної служби статистики України

Інклюзивна освіта є невід'ємною складовою дошкільної освіти в сучасних умовах. Інклюзивна освіта означає створення умов для отримання, засвоєння і використання знань, умінь і навичок дітьми з особливими освітніми потребами в різних видах діяльності разом з усіма однолітками групи. Складовими інклюзивної освіти є: функціональні інклюзивні групи, освітній процес, орієнтований на інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами, відповідний кадровий склад. Упродовж 2018-2019 рр. у Львівській області майже вдвічі зросла кількість закладів, що мають інклюзивні групи, кількість місць та кількість дітей у них.

Таблиця 5. Кількість ЗДО, в яких функціонують інклюзивні групи, та дітей в них, 2018-2019 рр.

	роки	Кількість закладів, які мають інклюзивні групи, од		Кількість інклюзивних груп, од		Кількість місць в інклюзивних групах, од		Кількість дітей в інклюзивних групах, осіб	
		усього	з них для дітей у віці 3 роки і старше	усього	з них для дітей у віці 3 роки і старше	усього	з них для дітей у віці 3 роки і старше	усього	з них у віці 3 роки і старше
Україна	2018 р.	929	916	1284	1246	23475	22875	27465	26636
	2019 р.	1721	1694	2 617	2 525	48 987	47 272	57 313	55 263
	темпи зростання 2019/2018 рр.	185,3	184,9	203,8	202,6	208,7	206,7	208,7	207,5
Львівська	2018 р.	72	71	144	141	2433	2388	3792	3723
	2019 р.	147	145	279	264	4 883	4 648	7 096	6 755
	темпи зростання 2019/2018 рр.	204,2	204,2	193,8	187,2	200,7	194,6	187,1	181,4

За даними Державної служби статистики України

Однак проблемою є невідповідність кількості місць в інклюзивних групах кількості дітей, що їх потребує. Зокрема, у 2019 р. на 4648 місця в інклюзивних групах припадало 7096 дітей. Позитивною практикою, яка б могла забезпечити створення нових місць для дітей з інклюзивними потребами, стає відкриття приватних інклюзивних закладів, зокрема у 2018 році у м. Львові було відкрито перший приватний інклюзивний дитячий заклад «Bright Preschool» або «Яскрава Школа» формату «preschool».

Кадрове забезпечення ЗДО

У 2018 році в ЗДО Львівської області налічувалось 15,8 тис. працівників, з яких 7,3 тис. осіб або 46,3 % – педагогічного персоналу та 8,5 тис. осіб, або 53,7 % – технічного персоналу. Основна частка працівників дошкільних закладів – 12,1 тис. осіб (76,6 %) – зосереджена у міській місцевості.

Таблиця 6. Кадрове забезпечення дошкільної освіти Львівської області у 2018 р.

	Кількість посад за штатним розписом	У тому числі		Кількість фактично зайнятих посад,	У тому числі	
		педагогічний персонал	технічний персонал		педагогічний персонал	технічний персонал
Львівська область						
осіб	16153,2	7499,6	8653,6	15839,8	7326,4	8513,4
%	100%	46,4	53,6	100	46,3	53,7
В.т.ч. міська місцевість						
осіб	12370,1	5834,9	6535,2	12121,0	5690,4	6430,6
%	100	47,2	52,8	100	46,9	53,1
сільська місцевість						
осіб	3783,2	1664,7	2118,5	3718,8	1636,0	2082,8
%	100	44,0	56,0	100	44,0	56,0

За даними Державної служби статистики України

У структурі педагогічного персоналу закладів дошкільної освіти Львівської області основну частку становлять вихователі – 70%, завідувачі – 6,5%, вихователі-методисти та практичні психологи – по 3,5%. Серед педагогічних працівників у закладах дошкільної освіти Львівської області 45 % – працівники з вищою освітою. Цей показник є вищим у містах – 48 % та нижчим у сільській місцевості – 34 %. Найнижчим він є у ЗДО Городецького та Мостиського районів – близько 10 %.

Отже, в області спостерігається нерівномірність у забезпеченні ЗДО міських та сільських поселень висококваліфікованими працівниками, оскільки особи з вищою або базовою вищою освітою, які є вихідцями із сільської місцевості, в силу соціально-економічних умов, відсутності житла та відповідного рівня оплати праці не хочуть повертатися працювати назад у село. Диспропорції, що виникають при забезпеченні педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти області, спричиняють відсутність рівного доступу до якісних освітніх послуг для дітей у сільській місцевості.

У 2018 р. на одного педагогічного працівника дошкільних закладів Львівської області припадало 9,7 вихованців, що дещо більше, ніж в середньому по Україні – 9,3 особи.

Серед педагогічних працівників дошкільних закладів Львівщини частка педагогічного персоналу пенсійного віку становить – 9,7 % при середньому по країні – 8,1 %, водночас вищою, ніж середня по Україні, є частка молодих педагогів – 33,2 %.

У сфері дошкільної освіти досить вагомими є гендерні диспропорції. Професія педагога і надалі залишається переважно жіночою у дошкільних установах, де близько 97 % педагогічних працівників становили жінки.

Фінансування дошкільної освіти

У 2018 році на фінансування дошкільної освіти місцевими бюджетами Львівської області було виділено 1537 млн.грн., що становить в середньому на одного вихованця – 20 951 грн в рік. Відповідно до підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 89 Бюджетного кодексу України видатки на дошкільну освіту здійснюються з районних бюджетів. Однак фінансування закладів дошкільної освіти з районних бюджетів здійснюється не повною мірою. Міські ради районного значення, а також селищні та сільські ради змушені дофінансовувати заклади дошкільної освіти з власного ресурсу. В окремих громадах видатки місцевих бюджетів значно перевищують доходи, що не дозволяє належним чином фінансувати функціонування закладів дошкільної освіти.

Розрахункова потреба утримання однієї дитини у комунальних дошкільних навчальних закладах з року в рік перевищує реальну вартість утримання дитини у м. Львові, не говорячи вже про дошкільні заклади, які фінансуються сільськими та селищними громадами.

У гірських територіальних громадах частка витрат на дошкільну освіту в структурі власних доходів є найвищою серед інших органів місцевого самоврядування, що зумовлено їх порівняно нижчою фінансовою спроможністю, а також вищим на 25% рівнем заробітної плати педагогічного та технічного персоналу у гірських районах.

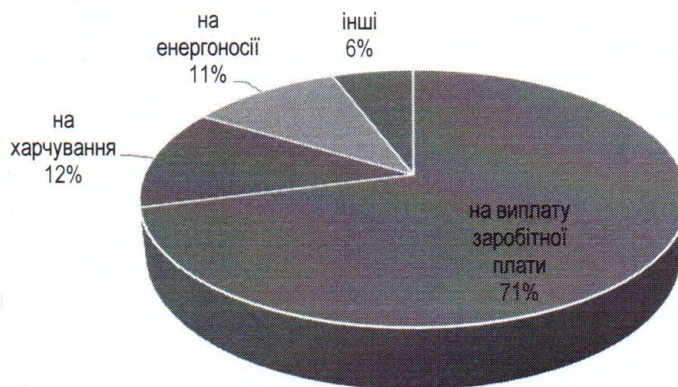
Рис 23. Розрахункова та фактична вартість утримання однієї дитини у комунальних ДНЗ м. Львова, 2010-2019 рр.

За даними Львівської міської ради <https://opendata.city-adm.lviv.ua/dataset/osnovni-pokaznyky-sfery-osvity/resource/6c114b21-bde8-4dc6-834d-4bf2c5957b57>

Іншими проблемами фінансування дошкільної освіти стали: негативна практика фінансування за рахунок батьків та спонсорів навчально-методичної бази (іграшки, розвивальні ігри, дидактичний матеріал тощо) ЗДО; зменшення фінансових нормативів на утримання однієї дитини.

Впродовж останніх років змінилась структура фінансування ЗДО. Частка, що використовується на фінансування заробітної плати, зросла з 55,4 % у 2010 р. до 71,1 % у 2019 р. Натомість зменшились видатки на харчування, енергоносії та інші видатки дошкільних закладів. Незважаючи на зростання частки заробітної плати у структурі видатків, соціальний статус працівника дошкільних закладів залишається непривабливим: порівняно низька заробітна плата, педагогічне навантаження 30 годин на тиждень (у вчителя — 18 годин), відпустка — 42 дні (у вчителя — 56 днів) тощо.

Рис 24. Структура видатків на місцевих бюджетів Львівщини на дошкільну освіту, 2019 р.

Організація та фінансування харчування дітей у дошкільних навчальних закладах. У 2018 році на фінансування харчування ЗДО місцевими бюджетами Львівської області було виділено 234,3 млн грн, в середньому 3192 грн. в рік на одного вихованця (у м. Львові відповідно 64,8 млн грн. та 2485 грн в рік на одного вихованця). Зауважимо, що згідно із чинним законодавством розмір плати встановлюють місцеві органи виконавчої влади один раз на рік з урахуванням матеріального стану сім'ї та режиму роботи закладу. Вони можуть установлювати додаткові пільги щодо батьківської плати за харчування дітей у дошкільних навчальних закладах за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, підприємств, організацій, установ.

Упродовж 2010 - 2018 рр. середня вартість харчування вихованця ЗДО м. Львова зросла майже утричі - з 14,45 грн в день до 40 грн в день, що пов'язано насамперед із зростанням цін на продукти. Починаючи з 2015 року в структурі видатків харчування зростає частка видатків за рахунок батьківської оплати. Зокрема, у 2018 році із 40 грн в день на харчування одного вихованця комунального закладу дошкільної освіти м. Львова 16 грн було за рахунок бюджету та 24 грн – за рахунок батьківської плати.

Рис 25. Динаміка середньої вартості харчування 1 дитини в день у комунальних ЗДО м. Львова, 2010-2019 рр.

За даними Львівської міської ради <https://opendata.city-adm.lviv.ua/dataset/osnovni-pokaznyky-sfery-osvity/resource/6c114b21-bde8-4dc6-834d-4bf2c5957b57>